

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Fenomen poczucia bezpieczeństwa ludzi młodych w Polsce w XX wieku w świetle wykładni prawa

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 15, 143-159

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Rafał Kręgulec

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego APEIRON w Krakowie

Witold Mazurek

FENOMEN POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA LUDZI MŁODYCH W POLSCE W XX WIEKU W ŚWIETLE WYKŁADNI PRAWA

ABSTRAKT

Tematem niniejszej publikacji jest przegląd i próba ogólnej wykładni i analizy ratio legis oraz *modus operandi* podstaw w prawie międzynarodowym, europejskim i w krajowym prawie polskim ochrony praw dzieci i młodzieży w życiu codziennym przed przemocą, osieroceniem społecznym oraz innymi patologiami w konfrontacji z różnymi aspektami praktyki w zakresie stosowania odnośnych unormowań prawnych i inicjatyw społecznych. Autorzy publikacji omawiają wybrane modelowe i systemowe problemy organizacji i formy instytucjonalnej ochrony praw dziecka. Są one przedstawione w dwu uzupełniających się, komplementarnych sferach zinstytucjonalizowanej ochrony praw dzieci i młodzieży. Pierwsza z nich, to sfera instytucjonalnej działalności publiczno-państwowej i samorządowej. Druga z nich, to szeroko pojmowana, tylko skrótowo i wybiórczo z konieczności przedstawiona, sfera działalności pozarządowej - inicjowanej i realizowanej przez bardzo liczne i bardzo różne organizacje społeczne i osoby fizyczne. Autorzy omawiają w swojej pracy tylko działalność największych organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw i interesów dzieci i młodzieży, oraz niektóre najnowsze inicjatywy społeczne o różnym zasięgu terytorialnym i profilu programowym. Działalność ta omawiana jest i oceniana jest w ujęciu diachronicznym (od początków po dziś). Wszystkie te złożone problemy społeczne, prawne oraz pedagogiczno-wychowawcze, omawiane są też pod kątem prewencyjnej oraz interwencyjnej skuteczności i przydatności w budowania i umacniania poczucia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

SŁOWA KLUCZOWE

dzieci, młodzież, poczucie bezpieczeństwa, ochrona prawna dzieci, młodzieży, rzecznik praw dziecka, TPD, działalność pedagogiczno-wychowawcza, kampanie społeczne przeciw przemocy w rodzinie i szkole oraz na rzecz praw dzieci.

ABSTRACT

This article comprises a synthetic general review, presentation analysis and assessment of interpretation and efficiency of main legal sources of protection of children's rights in international, European and Polish home law. As well as other problems of social and individual safety of children and youth, against of all forms of violence and abuse, social orphanage and other pathologies, aimed at building of a general common feelings of their safety in everyday life and activities. Authors present the two complementary spheres of organized institutional protection, prevention and intervention of children's

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

rights, based on the most important sources of law and assess their implementation and functioning in practice in Poland. The first sphere of the Polish model and system of protection of children's rights, based on both legal and material guarantees and instruments, are public – state and territorial self-governing administration authorities, dedicated organs, institutions such as Ombudsman of children's rights, regional and local centers of social care, safety and protection of family life and all forms of intervention in case of all forms of crises, violence and abuse of children and youth. The second complementary spheres of very dynamic manifold activities and social initiatives of various NGO's and informal groups and individual persons, aiming at effective protection of children's rights. These nongovernmental activities, both initiate, stimulate and control different forms of real prevention, protection, intervention and defense of children and their rights and counteracting all forms of social orphanage, violence and abuse in social relations with children and adolescents in different domains of our life, as well private and public. Their main aim is increasing of the feeling of safety of children and youth in Poland on the grounds of proper implementation and interpretation of respective legal regulations

KEYWORDS

children, youth, teenagers, adolescents, feeling of safety, protection of children and youth against all forms of violence and abuse, Ombudsman of children's rights, social campaigns for the legal and social rights of children and their protection, against violence and abuse in the families and at schools; pedagogical and educational initiatives, NGO's, prevention, intervention.

W niniejszym artykule, podejmę próbę przybliżenia problematyki bezpieczeństwa dzieci zarówno w rodzinie, jak także w lokalnym środowisku w kontekście obowiązującej w Polsce Ludowej (do 1989 r.) i w III Rzeczypospolitej Polskiej (po 1989 r.) – wykładni prawa. Polska, podpisując konwencje i umowy o charakterze międzynarodowym, stała się sygnatariuszem podpisanych traktatów. Fakt ten przede wszystkim obligował i nadal obliguje do wypełniania zobowiązań zawartych w konwencjach i umowach. Nadto Polska posiadała i posiada wewnętrzny system prawny, gwarantujący ochronę praw i zaspokajanie podstawowych potrzeb wszystkim obywatelom, w tym również i najmłodszym – dzieciom.

Narodziny praw człowieka i podstawowych wolności, które można by datować na rok 1924, otworzyły możliwości kształtowania się najistotniejszych praw dziecka jako człowieka: praw uniwersalnych, które powinny być zapewnione we wszystkich krajach świata każdemu dziecku, a które wyznaczają tylko „minimum” tego, co „ludzkość... posiada najlepszego”, a co każdemu dziecku – zgodnie z tekstem genewskiej Deklaracji Praw Dziecka z 1924 roku – prawnie się należy. Jednak ani Druga Rzeczpospolita Polska, ani także większość ówczesnych krajów świata nie realizowały większości praw dziecka, określonych w tekście Deklaracji.

Powszechna Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku¹ stwierdza, że dzieci mają prawo do specjalnej troski i pomocy, z uwagi na

¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności Rzym 4 listopada 1950 r. (Dz. U., 1993, nr 61, poz. 284 [ze zm.]).

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

niedojrzałość fizyczną oraz niedojrzałość umysłową dziecka. Dziecko wymaga szczególnej troski i opieki zarówno przed, jak i po urodzeniu. Dodatkowo jeszcze szczególnej troski wymagają dzieci żyjące w wyjątkowo trudnych warunkach. Takie dzieci są we wszystkich państwach świata. Są to dzieci pozbawione, z różnych względów środowiska rodzinnego, egzystujące w sferze konfliktów zbrojnych lub klęsk żywiołowych, dzieci niepełnosprawne i przewlekle chore, dzieci popadające w konflikty z prawem karnym itp.

Nawiązując do rozszerzonych (w 1948 roku)² postanowień Deklaracji Praw Dziecka [z 1924 r.], Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1959 r. proklamowało Deklarację Praw Dziecka, przyjmując za jej motto, że „ludzkość powinna dać dziecku to, co ma najlepszego”³. Autorzy tego aktu wyjaśniali, że zasadniczym celem Deklaracji jest... „zapewnić szczęśliwe dzieciństwo i korzystanie, zarówno w jego interesie, jak i w interesie społeczeństwa, z praw i swobód wymienionych w niniejszej Deklaracji”⁴. Deklaracji Praw Dziecka z 1959 r. nawiązała w swoich postulatach zarówno do postanowień Deklaracji Praw Dziecka z 1924 r., jak i do ogólnych zasad zawartych w tekście Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka⁵.

Deklaracja ta zawiera dziesięć zasad, które określają prawa dziecka we współczesnym świecie. Zasada 1 (pierwsza) dotyczy równości każdego dziecka i jego rodziny wobec prawa: „Prawa rozciągają się na wszystkie dzieci, bez żadnego wyjątku i bez żadnej różnicy albo dyskryminacji z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych lub innych, narodowości lub pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub z jakiegokolwiek innego powodu, przy czym zasadę tę stosuje się zarówno w stosunku do dziecka, jak i do jego rodziny”⁶. Deklaracja głosi, że dziecko powinno korzystać ze szczególnej ochrony oraz powinno mieć prawo do warunków egzystencjalnych, które zapewniają dziecku wszechstronny rozwój fizyczny, umysłowy oraz moralny, duchowy i społeczny w zdrowych i moralnych warunkach wolności i godności. Przyjęto również, że ustawodawstwo dotyczące dzieci zawsze powinno mieć na względzie „przede wszystkim dobro dziecka” (Deklaracja, zasada 2). Deklaracja stwierdza także i to, że dziecko „do harmonijnego rozwoju swej osobowości potrzebuje miłości i zrozumienia” (Deklaracja, zasada 6) oraz „ma prawo do nauki” (Deklaracja, zasada 7).

Dziecko winno być – jak głosi Deklaracja – chronione „przed wszelkiego rodzaju zaniedbaniem, okrucieństwem i wyzyskiem” (Deklaracja, zasada 9). Winno być ono także chronione przed „praktykami, jakie mogą prowadzić do rasowej, religijnej lub wszelkiej innej dyskryminacji” (Deklaracja, zasada 10)⁷. Należy również każde dziecko „wychowywać w duchu zrozumienia innych, tolerancji, przyjaźni między narodami, pokoju i powszechnego braterstwa” (Deklaracja, zasada 10).

² W 1948 roku *Deklaracja Praw Dziecka* (pod nazwą *Karta Praw Dziecka* lub *Genewska Karta Praw Dziecka*) została rozszerzona o dwie dodatkowe zasady: „Dziecku powinna być zapewniona ochrona, bez względu na jego rasę, narodowość i wyznanie.” oraz „Dziecku powinna być zapewniona pomoc przy zachowaniu integralności rodziny.” *Deklaracja Praw Dziecka* – Zob.: strona Internetu: <http://www.dziendziecka.swieta.biz/deklaracja.php>.

³ KLAFKOWSKI A., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1979, s. 283.

⁴ Ibidem. Zobacz także komentarz do tekstu *Wstępu [Preambuły]* do tejże *Deklaracji* [w:] KRUKOWSKI J., *Kościół i państwo: podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993, s. 187.

⁵ KONDRATIEWA-BRYZIK J., *Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych*, Warszawa – Kraków 2009, s. 85-86.

⁶ Deklaracja Praw Dziecka – Zob.: strona Internetu: <http://www.dziendziecka.swieta.biz/deklaracja.php>.

⁷ Zobacz: ŁOPATKA A., *Konwencja praw dziecka w Polsce*, [w:] BIŃCZYCKA J. (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 19.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

W sposób prawnie wiążący, niektóre prawa dziecka zostały także określone w tekście Międzynarodowego Paktu Praw Cywilnych i Politycznych, który został uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne NZ w grudniu 1966 roku⁸. Polska jest stroną tego Paktu od 1977 roku. Pakt stanowi, że każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, tak ze strony rodziny, jak i ze strony społeczeństwa oraz państwa (art. 24)⁹. Pakt podkreśla obowiązek zarejestrowania dziecka niezwłocznie po urodzeniu, nadania mu nazwiska i obywatelstwa.

Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne NZ w grudniu 1966 roku zobowiązuje (w art.10) każde państwo do udzielania ochrony i pomocy rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społecznej. Tym samym, to rodzina staje się w pełni odpowiedzialna za opiekę i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu. Pakt ten stanowi, że... „Należy chronić dzieci i młodzież przed wyzyskiem ekonomicznym i społecznym”¹⁰. Polska jest stroną tego Paktu od 1977 r.

W grudniu 1976 roku Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych proklamowało rok 1979 – „Międzynarodowym Rokiem Dziecka”. Celem tej inicjatywy było podjęcie „akcji światowej” na rzecz poprawy losu dzieci, a pośrednio – przygotowanie dogodnych warunków do opracowania tekstu „światowej konstytucji praw dziecka”, który rzeczywiście powstał już w następnej dekadzie.

Treść Deklaracji Praw Dziecka z 1959 r. nie tylko nie była znana w Polsce Ludowej, ale rządzący nie realizowali jej postanowień¹¹. Co więcej, prawa dziecka były często przez rządzących w PRL – łamane, zaś tragiczna egzystencja bezdomnych matek zaprezentowana w tekście Raportu w sprawie dzieci niczyich, nie tylko, nie była powszechnie znana polskiemu społeczeństwu, żyjącemu w systemie reżimu komunistycznego, ale jest i dziś „przemilczana” w opracowaniach naukowych na temat opieki społecznej nad dzieckiem w Polsce Ludowej¹². Powołanie do życia w 1981 r. w PRL – Komitetu Ochrony Praw Dziecka dowodzi, że prawa przysługujące dzieciom były w Polsce Ludowej... „nie respektowane, bądź wręcz łamane”¹³.

Aby w sposób precyzyjny i wiążący prawnie mówić o prawach dziecka, trzeba także odpowiedzieć na istotne pytanie: kto jest – w świetle prawa – dzieckiem? Odpowiedź daje Konwencja o Prawach Dziecka z 1989 roku. W jej rozumieniu dzieckiem jest każda osoba „w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba, że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka, uzyska ono wcześniej pełnoletniość”¹⁴. W systemie prawa RP „występują co najmniej dwie definicje dziecka. Jedna jest zgodna z cytowanym artykułem Konwencji o Prawach Dziecka [z 1989 roku], druga zaś została określona w Ustawie z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka¹⁵. Druga („polska”) definicja (art. 2 Ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r.) uznaje, że dzieckiem jest... „każda

⁸ Ibidem.

⁹ ŁOPATKA A., *Dziecko – Prawa Dziecka*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1997, s. 160.

¹⁰ ŁOPATKA A., *Konwencja praw dziecka...*, s. 19, 20.

¹¹ Zobacz: ŁOPATKOWA M., *Troska o dziecko – prawda czy zakłamanie?*, [w:] BIŃCZYCKA J. (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 133-135.

¹² Ibidem, s. 134.

¹³ KĄTNA M., *Komitet Ochrony Praw Dziecka – wczoraj, dzisiaj, jutro*, [w:] BIŃCZYCKA J. (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 195.

¹⁴ Zobacz: *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (Dz. U., 1991, nr 120, poz. 526 [ze zm.]), część I, artykuł 1.

¹⁵ *Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka* (Dz. U., 2000, nr 6, poz. 69).

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletniości”. „Polska” definicja wskazuje na moment początkowy zaistnienia dziecka (człowieka) – określając go jako poczęcie. Jest ona (jak stwierdził Sławomir Hypś)... „pełna i – jako zgodna z naukami biologicznymi – najbardziej odpowiada rzeczywistości”¹⁶. Stąd w polskim prawie, dzieckiem jest – zgodnie z treścią ustawowej definicji – „każda istota ludzka od poczęcia do 18 roku życia, chyba, że [ta osoba] pełnoletniość uzyska wcześniej”¹⁷.

W doktrynie polskiego prawa karnego i w orzecznictwie Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej przeważa pogląd o małej i dość dyskusyjnej przydatności tych definicji dla potrzeb prawa karnego. Polskie prawo karne dla dobra dziecka i dla ochrony jego osoby wyróżnia pięć różnych „górných granic wieku” małoletniego: 7 lat (ta granica dotyczy zwłaszcza art. 89 i art. 106 Kodeksu Wykroczeń¹⁸), 10 lat, 13 lat, 15 lat (ta granica dotyczy art. 200, art. 202 § 2, art. 202 § 4 art. 202 § 4 ust. a, art. 210, art. 211 Kodeksu Karnego) i lat 18¹⁹.

Jednym z najważniejszych, aktów prawnych regulujących prawa dzieci, a tym samym mającym na względzie ich bezpieczeństwo, jest uchwalona w listopadzie 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne NZ – Konwencja o Prawach Dziecka²⁰. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej – Lech Wałęsa i Minister Spraw Zagranicznych RP – Krzysztof Skubiszewski podpisali tekst Konwencji w dniu 30 kwietnia 1991 roku, zaś Rzeczpospolita ratyfikowała Konwencję w dniu 7 czerwca 1991 roku. Konwencja jako akt prawny może być uznana za tekst... „światowej konstytucji praw dziecka”²¹. Prawo polskie, w tym także prawo karne jest w zasadzie zgodne z postanowieniami Konwencji.

Konwencja zawiera w artykule 2 ustępie 1 przepis, że...

Państwa – Strony [niniejszej Konwencji] w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej Konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego²².

Należy również podkreślić istotny fakt. Ten artykuł dotyczy nie tylko względem dzieci – obywateli danego Państwa-Strony Konwencji, ale także wszystkich innych dzieci

¹⁶ HYPŚ S., *Pojęcie i status dziecka w polskim prawie karnym*, [w:] BARTNIK M., BIELECKI M., PARCHOMIUK J. oraz ULIJASZ B. (red.), *Ochrona dziecka w prawie publicznym*, Tomaszów Lubelski – Lublin 2008, s. 111.

¹⁷ Ibidem. Zob.: ŁOPATKA A., *Dziecko – prawa dziecka*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1997, s. 159; Por.: BZDAK H., *Prawo dziecka do życia i godnego wychowania – uwarunkowania prawne, religijne i społeczne*, Szczecin 2000 oraz: GRZEŚKOWIAK A., *Ochrona prawa do życia w Kodeksie karnym z 1997 r.*, [w:] DZIĘGA A., KRUKOWSKI J., SITARZ M. (red.), *Ochrona funkcji prokreacyjnej rodziny*, Sandomierz 2006, s. 55-56 i: KOWALSKI G., *Ochrona dziecka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] BARTNIK M., BIELECKI M., PARCHOMIUK J. oraz ULIJASZ B. (red.), *Ochrona dziecka w prawie publicznym*, s. 177-183.

¹⁸ *Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń* (Dz. U., 2007, nr 109, poz. 756 [ze zm.]).

¹⁹ SITARZ O., *Ochrona praw dziecka w polskim prawie karnym na tle postanowień Konwencji o Prawach Dziecka*, Katowice 2004, s. 23; Zob. także: HYPŚ S., *op. cit.*, s. 121 – tamże: szerszy komentarz (s. 121, 122).

²⁰ *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (Dz. U., 1991, nr 120, poz. 526 [ze zm.]). Konwencja została uchwalona – o czym wspominają autorzy *Preambuły* – na mocy wykładni prawnej wynikającej z tekstu *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, która przyjęła za aksjomat prawny, że „dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy”. Zob. także: KWAK A., MOŚCISKIER A., *Rzeczywistość praw dziecka w rodzinie*, Warszawa 2002, s. 45, 46 – na temat czterech ogólnych zasad prawa zawartych w *Konwencji*. Nadto zaś zob.: MARZEC D. K., *Opieka nad dzieckiem w dobie przemian społecznych*, Częstochowa 2004, s. 57-59.

²¹ Zob. A. ŁOPATKA, *Konwencja praw dziecka...*, s. 17.

²² *Konwencja o Prawach Dziecka...*, część I, artykuł 2 ustępie 1.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

[zarówno obywateli innych państw, jak i „bezpaństwowców”], które znajdują się na terytorium danego Państwa-Strony Konwencji.

Artykuł 2 ustęp 2 Konwencji o Prawach Dziecka stanowi:

Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny²³.

Zgodnie z Konwencją, we wszystkich działaniach „dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka” (art. 3.).

Artykuł 12 ustęp 1 Konwencji stanowi:

Państwa – Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swoich własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka (...) ²⁴.

Rzeczpospolita Polska dokonała w pełni słusznego sprecyzowania. uzupełnienie tego prawa o klauzurę:

„(ale) z poszanowaniem władzy rodzicielskiej, zgodnie z polskimi zwyczajami i tradycjami dotyczącymi miejsca dziecka w rodzinie i poza rodziną”²⁵.

Wyjątkowo ważne społecznie są postanowienia artykułów 19 (ustęp 1) i 27 (ustęp 1), a także artykułów 33 i 34 tejże Konwencji, które dotyczą w szczególności:

- a) ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych (art. 19 ust. 1),
- b) prawa każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu (art. 27 ust. 1),
- c) ochrony dzieci przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych i substancji psychotropowych (art. 33), a także
- d) ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego oraz nadużyć seksualnych (art. 34)²⁶.

Konwencja w art. 35²⁷, zobowiązuje wszystkie Państwa-Strony, do podjęcia w razie potrzeby wszelkich kroków o zasięgu krajowym i międzynarodowym, których celem ma być przeciwdziałanie uprowadzeniom, sprzedaży lub handlu dziećmi. Zaś art. 36 Konwencji zobowiązuje również do obrony dzieci przed wszelkimi innymi formami wyzysku dzieci, w jakimkolwiek aspekcie naruszającymi – dobro dziecka²⁸.

Konwencja o Prawach Dziecka (1989) zawiera swoiste podsumowanie wieloletniego dorobku ludzkości zmierzającego do promocji i ochrony potrzeb, interesów i praw dziecka. Wnosi też do tego dorobku nowe wartości. Konwencja zawiera ogół praw dziecka, a więc prawa osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne. Prawa te powinny być realizowane przez każde państwo przy maksymalnym wykorzystaniu środków, jakimi aktualnie państwo dysponuje. Państwo

²³ Ibidem, część I, artykuł 2 ustęp 2.

²⁴ Ibidem, część I, artykuł 12 ustęp 1.

²⁵ Zobacz: ŁOPATKA A., *Konwencja praw dziecka...*, s. 27.

²⁶ Zobacz: *Konwencja o Prawach Dziecka...*, część I, kolejno art. 19 ustęp 1, art. 27 ustęp 1, art. 33 i art. 34.

²⁷ Ibidem, część I, art. 35.

²⁸ Ibidem, część I, art. 36.

ma też obowiązek – gdy jest to konieczne - rozwijać współpracę międzynarodową w celu pełnej realizacji praw dziecka. Wszystkie prawa dziecka mają swoje źródło w jego ludzkiej godności i winny być realizowane z jednakową starannością²⁹.

Wszystkie prawa dziecka zawarte w Konwencji biorą za punkt wyjścia współczesne rozumienie dzieciństwa. Dziecko to ewolucyjnie dojrzewający człowiek. Dziecko w pierwszym rzędzie należy do siebie, jest autonomiczną osobą. Ma taką samą godność ludzką, jak człowiek dorosły. Dziecko w procesie swego rozwoju ma uzyskać pełne przygotowanie do życia w społeczeństwie jako indywidualnie ukształtowana jednostka. Należy się liczyć z jego zdrowiem i odczuciami. Dziecko nie jest >własnością< ani swoich rodziców, ani państwa, Kościoła, etc. etc.

Źródłem praw oraz przepisów dotyczących ochrony polskich dzieci jest Konstytucja Rzeczypospolitej³⁰. Zapewnia ona podobnie jak i Konwencja o Prawach Dziecka, ochronę praw dzieci, a tym samym ich bezpieczeństwo (art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej)³¹. Co więcej, daje ona możliwość obywatelowi żądania od organów władzy publicznej – ochrony dzieci przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem oraz demoralizacją. Ponadto, dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej nie tylko daje prawo do opieki oraz pomocy ze strony władz publicznych, ale także w przypadku ustalenia praw dziecka, daje mu możliwość do wypowiedzenia się oraz w miarę możliwości uwzględnienia jego zdania (art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej)³².

Gwarancje bezpieczeństwa dla najmłodszych zawarte są także w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym³³. Dotyczą one pełnienia przez rodziców władzy rodzicielskiej, która obejmuje „obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowywania dziecka”³⁴. Zgodnie z art. 95 oraz art. 96 Kodeksu władza rodzicielska nie tylko powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny³⁵, ale również rodzice powinni dbać „o fizyczny i duchowy rozwój dziecka oraz przygotowywać je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień”³⁶. Dlatego też wyznacznikiem pełnienia władzy rodzicielskiej jest dobro dziecka, a skutkiem jej pełnienia nie może być wyrządzenie szkody lub krzywdy dziecku.

Narażenie dobra dziecka, a tym samym jego bezpieczeństwa, niesie ze sobą poważne konsekwencje prawne, wydawane przez zarządzenia sądów. O konsekwencjach traktuje art. 109 Kodeksu, który postanawia, że konsekwencjami mogą być:

- a) poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej nadzorowi kuratora sądowego,
- b) umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w rodzinie zastępczej,
- c) ograniczenie, zawieszenie czy też nawet i pozbawienie władzy rodzicielskiej³⁷.

Kolejnym zaś istotnym aktem prawnym podejmującym problematykę bezpieczeństwa egzystencji dzieci, a ściślej – naruszania poczucia tego bezpieczeństwa, jest Kodeks Karny³⁸. Tekst Kodeksu dotyczy także przestępstw przeciwko rodzinie

²⁹ ŁOPATKA A., *Dziecko – prawa dziecka*, s. 160.

³⁰ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* (Dz. U., 1997, nr 78, poz.483 [ze zm.]).

³¹ *Ibidem*, art. 5.

³² *Ibidem*, art. 72.

³³ *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks Rodziny i Opiekuńczy* (Dz. U., 1964, nr 9, poz. 59 [ze zm.]).

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Zobacz: Ibidem*, art. 95.

³⁶ *Ibidem*, art. 96.

³⁷ *Ibidem*, art. 109.

³⁸ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz. U., 1997, nr 88, poz. 553 [ze zm.]).

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

i dziecku. Przykładem tego jest art. 207 Kodeksu Karnego, będący – w polskim prawie karnym – podstawowym przepisem chroniącym dziecko przed złym traktowaniem:

Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 [§ 1]. Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 [§ 2]. Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do [lat] 12 [§ 3]³⁹.

Zaprezentowana treść owego przepisu art. 207 Kodeksu Karnego [dalej zaś w skrócie: k. k.] sprawia, że osobom małoletnim – według poglądów Violetty Konarskiej-Wrzosek – „udzielana jest ochrona na podstawie tego przepisu w każdej sytuacji, tzn. zarówno w układzie rodzinnym jako osobie najbliższej, jak i we wszystkich możliwych układach pozarodzinnych bez jakichkolwiek ograniczeń. Wynika to stąd, że w przypadku dzieci ustawa nie wymaga istnienia między sprawcą i ofiarą specyficznej relacji jaką jest stosunek bliskości typu rodzinnego (...), czy stosunek zależności”⁴⁰.

Należy wyjaśnić, że wstępny zwrot z art. 207 k. k.: „Kto znęca się fizycznie lub psychicznie...” syntetycznie prezentuje esencję przestępstwa, które polega na zadawaniu – przez czas dłuższy lub wielokrotnie – dotkliwych cierpień innej osobie będącej ofiarą przestępstwa z przekroczeniem racjonalności swojego postępowania.

Podobnie wygląda sytuacja w przypadku porzucenia dziecka czy też uprowadzenia lub zatrzymania dziecka. W przypadku popełnienia tych przestępstw, ich sprawca także podlega karze pozbawienia wolności (do lat 3)⁴¹. Jeżeli zaś następstwem czynu [określonego w art. 210 k. k. § 1] jest... śmierć osoby, określonej w § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 [§ 2]⁴².

Z kolei zaś innymi przykładami przestępstw dotyczących naruszenia bezpieczeństwa dzieci są przestępstwa „przeciwko wolności seksualnej”. Art. 200 § 1 k. k. jest przepisem, który stanowi prawną ochronę dziecka przed tymże przestępstwem:

Kto doprowadza małoletniego poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub [doprowadza małoletniego] do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od [jednego] roku do lat 10⁴³.

Violetta Konarska-Wrzosek wyjaśnia, że: „Sprawcą przestępstwa z art. 200 § 1 k. k. będzie ten, kto doprowadza dziecko do obcowania płciowego, czy [kto dopuszcza się] innej czynności seksualnej, czyli ten, którego zachowanie pozostaje w związku przyczynowym ze skutkiem, bez względu na to, czy to on sam będzie jednocześnie partnerem seksualnym ofiary, czy będzie nim ktoś inny, na przykład drugie dziecko”⁴⁴.

Małoletni, którzy nie ukończyli lat 15, chronieni są także i przed prezentowaniem im treści pornograficznych, i przed udostępnianiem im przedmiotów mających „pornograficzny” charakter, nawet gdy „dzieje się to za [małoletniego / małoletnich]

³⁹ Ibidem, art. 207.

⁴⁰ Zob.: KONARSKA-WRZOSEK V., *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999, s. 53.

⁴¹ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny*, art. 210 § 1 oraz art. 211.

⁴² Zobacz: Ibidem, art. 210 § 2.

⁴³ Ibidem, art. 200 § 1. Zobacz także: Ibidem, art. 200 § 2.

⁴⁴ KONARSKA-WRZOSEK V., *op. cit.*, s. 69. Zob. także: M. FILAR, *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks Karny. Krótkie komentarze*, z. 2, Warszawa 1997, s. 32.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

aprobata” (art. 202 § 2 k. k.). Kodeks Karny surowo penalizuje eksploatację prostytutki dzieci (art. 204 § 3 k. k.).

Artykuł 162 § 1 Kodeksu Karnego postanawia:

Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3⁴⁵.

I ten artykuł [162 § 1] Kodeksu Karnego bierze w sposób szczególnie dziecko „pod ochronę”, aczkolwiek w praktyce nie zawsze jest przestrzegany.

Kwestie związane z bezpieczeństwem dzieci stanowią główny człon zadań, przed jakimi stają wszystkie placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz edukacyjne. Różnego więc rodzaju podstawy programowe wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach głoszą między innymi, że „przedszkola zapewniają [dzieciom] opiekę, wychowanie i uczenie się w atmosferze akceptacji i bezpieczeństwa”⁴⁶. Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa realizowane winno być za pomocą szczegółowych zadań, takich jak: wdrażanie dzieci do przestrzegania ogólnych zasad bezpieczeństwa, przyswajanie im wiedzy o tym, co sprzyja i tym, co zagraża zdrowiu, uczenie ich zasad postępowania warunkujących bezpieczeństwo dziecka, z uwzględnieniem bezpieczeństwa ruchu drogowego, zapoznavanie dzieci z ich środowiskiem, doskonalenie orientacji przestrzennej, kształtowanie umiejętności wykazywania związków przyczynowo-skutkowych, wyrabianie samodzielności⁴⁷. Można więc stwierdzić, że odpowiednio edukowana kadra pedagogiczna (za pomocą takich metod, jak: „pogadanka”, organizacja spotkań z pracownikami policji, straży pożarnej i ratownictwa medycznego, etc.) wprowadza dzieci w świat – zgodnie z zasadami bezpieczeństwa.

Kwestie związane z poczuciem bezpieczeństwa, bądź z utratą tego poczucia u dzieci są regulowane w sposób bezpośredni i pośredni przez różnego rodzaju akty prawne. Regulacje te, można więc znaleźć przede wszystkim w przywołanej Konwencji o Prawach Dziecka, Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także i w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym, w Kodeksie Karnym i w różnego rodzaju „podstawach programowych”. Ma to na celu zapewnienie ochrony, opieki oraz poczucia bezpieczeństwa dzieciom.

Nie sposób w tym miejscu nie podjąć refleksji na temat instytucjonalnej ochrony praw dziecka, którą zajmują się specjalnie do tego zadania powołane instytucje, takie jak m. in. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Komitet Ochrony Praw Dziecka, Miejskie lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Fundacja „Dzieci Niczyje”, Stowarzyszenie „Bezpieczeństwo Dziecka”, a także – w nieco innym aspekcie: Fundacja „Mam Marzenie”.

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (dalej w skrócie: TPD) zajmuje się promowaniem oraz ochroną praw dziecka. Dziś, można powiedzieć, że Towarzystwo jako instytucja rzecznictwa praw dziecka ma znaczący wkład w sferze budzenia wrażliwości społecznej tak na potrzeby dziecka, jak i na zagrożenia dziecięcej egzystencji. Niestety, nie wolno nam zapomnieć także o tym, że bliskie więzi TPD z reżimem komunistycznej PZPR przyczyniły się do indoktrynacji światopoglądowej w edukacji dzieci i młodzieży dla „wspólnego dobra w socjalistycznym społeczeństwie” w czterdziestolecu: 1949-1989.

⁴⁵ Tamże,

⁴⁶ Ustawa z dnia 31 sierpnia 2007 r. – Podstawa Programowa dla Przedszkoli. (Dz. U., 2007, nr 157, poz. 110).

⁴⁷ Ibidem.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Warto także wspomnieć, że TPD jest spadkobiercą zarówno idei oraz tradycji, jak także dorobku Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci oraz Chłopskiego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, wszak Zjazd zjednoczeniowy RTPD i ChTPD (obradujący w maju 1949 r. w Warszawie) powołał do życia Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, którego statut głosił:

„Towarzystwo Przyjaciół Dzieci jest robotniczo-chłopską instytucją wychowawczą i opiekuńczą. Celem Towarzystwa jest najściślejsze współdziałanie z Państwem Ludowym w dziele socjalistycznego wychowania młodego pokolenia.”⁴⁸

Jak widać, ochrona praw dzieci z rodzin zarówno robotniczych, jak także i chłopskich nie była – statutowo – najistotniejszym zadaniem TPD, zaś samo Towarzystwo „włączyło się aktywnie do... budowy nowego socjalistycznego systemu oświatowo-wychowawczego”⁴⁹, ale „Państwo Ludowe” i tak podjęło w dniu 31 października 1952 roku decyzję o likwidacji TPD, a reaktywowanie tej instytucji nastąpiło dopiero w 1957 roku. W maju 1957 r. w Warszawie na Krajowym Zjeździe Towarzystwa uchwalono nowy statut i deklarację programową TPD, zaś Stanisławowi Tułodzieckiemu powierzono funkcję Prezesa Zarządu Głównego TPD⁵⁰.

Niestety, nawet i w nowych warunkach politycznych (po 1956 roku) Towarzystwo Przyjaciół Dzieci podjęło – jako zasadniczą aktywność – socjalistyczne wychowanie dzieci oraz młodzieży, a Marian Balcerek tak oto oceniał ideową działalność TPD u schyłku „epoki Polski Ludowej”:

„Towarzystwo wnosi duży wkład pracy w socjalistyczne wychowanie młodego pokolenia, w kształtowanie jego naukowego światopoglądu”⁵¹.

Stąd pomoc a zwłaszcza marksistowska pedagogizacja dorosłych inspirowana przez członków TPD – na rzecz rodziców i przedstawicieli władz samorządowych w wypełnianiu ich obowiązków wobec dzieci powinna być dzisiaj poddana krytycznej ocenie przez współczesnych polskich historyków wychowania. Nie może więc dziwić, że wśród Prezesów ZG TPD w okresie Polski Ludowej byli także i typowi funkcjonariusze partyjni, jak na przykład Waldemar Winkiel⁵² lub zwłaszcza Jerzy Romuald Wołczyk⁵³.

⁴⁸ www.tpd.mnet.pl/index.php?strona=historia/kistoria_tpd

⁴⁹ BALCEREK M., *op. cit.*, s. 303.

⁵⁰ www.tpd.mnet.pl/index.php?strona=historia/kistoria_tpd

⁵¹ BALCEREK M., *op. cit.*, s. 305.

⁵² Waldemar Winkiel (ur. 1926, Wola Drzewiecka), filozof, prezes ZG TPD w l. 1975-1981. Od 1945 roku działał w Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, zaś od 1949 roku należał do ZSL i był posłem na Sejm PRL III kadencji [w l. 1961-1965]. W 1957 r. został członkiem ZG ZMW, w l. 1958-1965 był wiceprzewodniczącym ZG ZMW, a w l. 1966-1969 był kierownikiem Wydziału Propagandy NK ZSL.

Studiował filozofię marksistowską na Uniwersytecie Łódzkim i na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie uzyskał magisterium (1954). zob.: http://pl.wikipedia.org/wiki/Waldemar_Winkiel.

⁵³ Jerzy Romuald Wołczyk (1927, Tomaszów Mazowiecki – 1977, Warszawa), pedagog społeczny, prezes ZG TPD w l. 1972-1975. Od 1948 roku działał w Związku Młodzieży Polskiej, organizacji wychowującej młodzież zgodnie z ideologią marksizmu oraz leninizmu. Był przewodniczącym ZG ZMP w l. 1953-1956 i organizatorem V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów [w 1955 r. w Warszawie] – imprezy młodzieży komunistycznej i młodzieży socjalistycznej. Od 1952 roku należał do PZPR. Był etatowym funkcjonariuszem partyjnym [od r. 1956] oraz delegatem na III Zjeździe PZPR w marcu 1959 r. w Warszawie, później zaś I sekretarzem Komitetu Dzielnicowego PZPR Warszawa – Śródmieście [w l. 1962-1963]. Był dyrektorem Państwowego Wydawnictwa Naukowego [w l. 1968-1971], dyrektorem Instytutu Badań Pedagogicznych w Warszawie [w l. 1975-1976] oraz wreszcie wiceministrem oświaty i wychowania [w l. 1976-1977].

Studiował pedagogikę na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie uzyskał magisterium (1958) oraz doktorat (1963) na podstawie rozprawy *Wykształcenie i aktywność kulturalna warszawskich robotników budowlanych a ich przydatność zawodowa*. Tam także uzyskał habilitację (1969) na podstawie rozprawy *Opieka nad dziećmi i młodzieżą w wielkich miastach* oraz profesurę uczelnianą (1975). Wołczyk był też organizatorem III Konferencji Pedagogów Krajów Komunistycznych i Socjalistycznych [w lutym 1977 roku w Warszawie]. Teoria polityki oświatowej prezentowana w pracach Wołczyka [*Edukacja dla rozwoju*].

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Przy okazji, warto także wspomnieć i o tym, że w latach III Rzeczypospolitej Polskiej, w ostatniej dekadzie XX wieku, funkcję Prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa pełniły dwie znane powszechnie osobistości – Aleksandra Makowska (w latach 1991-1992 i w latach 1995-1999) oraz Joanna Małgorzata Staręga-Piasek (w latach 1992-1995)⁵⁴.

Obecnie (w pierwszej dekadzie XXI w.) gminne, miejskie, powiatowe i wojewódzkie Oddziały Towarzystwa są przede wszystkim ośrodkami inicjatyw społecznych – służących dzieciom, a równocześnie biorących pod uwagę prawa i obowiązki rodziców oraz opiekunów prawnych lub innych osób odpowiedzialnych za dziecko. Działalność TPD bierze dzisiaj za podstawę swojej działalności przede wszystkim obowiązujące w III Rzeczypospolitej Polskiej przepisy – prawa krajowego w tym Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i prawa międzynarodowego Konwencji o Prawach Dziecka.

Od blisko półwiecza, bo od 1963 roku, Towarzystwo realizuje społeczną samopomocową działalność na rzecz dzieci przewlekle chorych i niepełnosprawnych. Towarzystwo stworzyło dla rodziców tych dzieci dogodne warunki do twórczej działalności. TPD zainspirowało (w 1963 r.) do tejże społecznej aktywności – rodziców dzieci upośledzonych umysłowo. W następnych dekadach, w oparciu o działalność tej pierwszej grupy rodziców, a zwłaszcza w oparciu o ich doświadczenia powstały ruchy społeczne rodziców posiadających dzieci przewlekle chore, dzieci z cukrzycą, dzieci niepełnosprawne ruchowo, dzieci z dietą bezglutenową, dzieci z chorobami nowotworowymi, dzieci z wrodzonymi wadami serca etc.⁵⁵

W 1981 roku w Polsce powstał Komitet Ochrony Praw Dziecka. Była to pierwsza tego typu organizacja społeczna w Europie Wschodniej. „W kręgu państw socjalistycznych była to inicjatywa unikalna – nigdzie w krajach komunistycznych i socjalistycznych do tamtej pory nie działało jakiegokolwiek ciało społeczne, które (jak podkreśliła Mirosława Kątna) publicznie twierdziłoby, iż niektóre z przysługujących dzieciom (wyspecyfikowanych między innymi w Deklaracji Praw Dziecka ONZ z 1959 r.) mogą być w tych krajach nie respektowane, bądź wręcz łamane⁵⁶.

Komitet Ochrony Praw Dziecka (dalej: KOPD), wspomniany już powyżej, w r.1999 liczył około 1000 osób, pracujących w 35 terenowych komitetach OPD⁵⁷. Prowadzi Biuro Interwencji przy warszawskim Zarządzie Krajowym oraz zatrudnia

Niektóre problemy polityki oświatowej (1973) i *Elementy polityki oświatowej* (1974)] była zainspirowana ideologią marksizmu i leninizmu, a przede wszystkim wytycznymi przyjętymi w czasie obrad VI Zjazdu PZPR (w grudniu 1971). Stąd i postulaty autora *Elementów polityki oświatowej* wyraźnie podkreślają rozmaite problemy *socjalistycznego wychowania dzieci i młodzieży* [Zob.: WOŁCZYK J., *Elementy polityki oświatowej*, Warszawa 1974, ss. 281 – 289]. Nadto zaś wydał drukiem dziś zdezaktualizowane: *Planowanie kadr oświatowych* (1968) i *Zbiorcza szkoła gminna* (1974) – zob.: GAŚSIOR H., *Wołczyk Jerzy*, [w:] BOBROWSKA-NOWAK W. DRYNDA, D. (red.), *Słownik pedagogów polskich*, Katowice 1998, ss. 219 – 220; *Wołczyk Jerzy Romuald* [w:] *Wielka encyklopedia Polski*, t. IV: Ś – Z, Kraków 2000, s. 193; ŚNIEŻYŃSKI M., *Działalność opiekuńczo-wychowawcza szkoły i osiedla w świetle literatury*, [w:] RADZIEWICZ A. - WINNICKI (red.), *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku (Zagadnienia wybrane)*, Katowice 1992, s. 279-287.

⁵⁴ Joanna Małgorzata Staręga-Piasek (ur. w 1939 roku), absolwentka Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, posłanka na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej (I, II i III kadencji – od 1991 r. do r. 2001), jest obecnie (od 2011 r.) doradcą społecznym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Bronisława Komorowskiego.

⁵⁵ <http://pl.wikipedia.org/wiki/TowarzystwoPrzyjaciolDzieci>

⁵⁶ KĄTNA M., *Komitet Ochrony Praw Dziecka – wczoraj, dzisiaj, jutro*, [w:] J. BIŃCZYCKA (red.), *Prawa dziecka. Deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 195. Podkreśl. Autorki artykułu.

⁵⁷ Ibidem.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

wysoko kwalifikowanych specjalistów z dziedziny psychologii, pedagogiki prawa. Zarząd Komitetu współpracuje z organami i instytucjami państwowymi, podpisał porozumienie o współpracy z Ministrem Sprawiedliwości i z Ministrem Edukacji Narodowej.

Nadto członkowie Zarządu Krajowego uczestniczą w międzynarodowym ruchu na rzecz ochrony praw dziecka.

Statut Komitetu głosi, że KOPD to organizacja ludzi dobrej woli, której działalność ma charakter służby społecznej, chroniącej dziecko przed krzywdą i naruszaniem jego podstawowych interesów⁵⁸. Głównym celem działalności KOPD jest ochrona dziecka jako istoty nieświadomej przysługujących jej praw i niezdolnej do walki o ich przestrzeganie⁵⁹. Komitet broni praw indywidualnych i praw zbiorowych dziecka, podejmuje także inicjatywy na rzecz doskonalenia systemu ochrony praw dziecka oraz systemu opieki i wychowania, dba również o prawidłowe stosowanie wobec dziecka przepisów prawa.

Komitet prowadzi(ł) długofalowe kampanie edukacyjne, takie jak na przykład:

- a) „Wychowywać bez bicia”, której celem było i nadal jest – wyeliminowanie z systemu wychowawczego rodziców nieskutecznych i przede wszystkim nieetycznych kar fizycznych, powszechnie stosowanych wobec dziecka⁶⁰;
- b) „Otwarte drzwi do szpitali dziecięcych” – akcja stawiała za cel uświadomienie personelowi szpitali, a także i niektórym rodzicom, że proces hospitalizacji dziecka w warunkach jego izolacji od osób najbliższych jest mało skuteczny (mało efektywny)⁶¹;
- c) Żeby sieroty przestały być sierotami⁶². [KOPD dąży do zlikwidowania występowania tzw. sieroctwa społecznego, przez zmiany w systemie opieki. Dąży także do zmian w procedurze adopcyjnej, do upowszechnienia instytucji takich, jak: „Pogotowie Rodzinne” oraz „Hotel dla (Młodych) Matek (Samotnych) z Dziećmi etc. etc.];
- d) „O prawo dziecka do miłości” [KOPD zmierza, by przy podejmowaniu decyzji o losach dziecka w sytuacji kryzysu rodzinnego, kierować się przede wszystkim kryterium związków emocjonalnych dziecka z rodzicami (prawnymi opiekunami)];
- e) „Do przedszkola bez płaczu”⁶³ – akcja związana była z funkcjonowaniem polskiego systemu edukacji i miała na celu zredukowanie dziecięcego lęku i stresu spowodowanego pierwszymi dniami pobytu dziecka w przedszkolu;
- f) „O serce dla ucznia”⁶⁴ – celem akcji była (jest) redukcja uczniowskich lęków, przez pełne upodmiotowienie dzieci w wieku szkolnym. KOPD prowadzi Telefon Zaufania dla Dzieci, jest także inicjatorem powołanego Towarzystwa Pomocy Młodzieży, działającego na zasadzie młodzieżowej samopomocy, upowszechnia znajomość Konwencji o Prawach Dziecka ONZ wśród dzieci i młodzieży.

Miejskie (Powiatowe) Centrum Pomocy Rodzinie, usytuowane w strukturze pomocy społecznej (od 1 września.1999 r.) także podejmuje działania mające na celu

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Zob.: CZYŻ E. (red.), *Dziecko i jego prawa*, Warszawa 1992.

⁶⁰ KĄTNA M., *op. cit.*, s. 198.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem, s. 198, 199.

⁶³ Ibidem, s. 199.

⁶⁴ Ibidem, s. 199, 200.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

ochronę dzieci i zapewnienie im bezpieczeństwa. Centrum prowadzi Miejskie (Powiatowe) Ośrodki Interwencji Kryzysowej oraz placówki oświatowo-wychowawcze czy też udziela dzieciom i ich matkom schronienia, noclegu oraz ciepłego posiłku. Ponadto zaś Centrum prowadzi samopomocowe akcje edukacyjne (na przykład dla dzieci alkoholików).

Fundacja „Dzieci Niczyje” i Stowarzyszenie „Bezpieczeństwo Dziecka” to dwie inne organizacje, niosące pomoc dzieciom⁶⁵. Fundacja „Dzieci Niczyje” jest organizacją typu non-profit, udzielającą pomocy psychologicznej, prawnej oraz medycznej dzieciom krzywdzonym, ich rodzinom i opiekunom. Fundacja powstała z inicjatywy Aliny Margolis-Edelman (w r. 1991) jako organizacja, której głównymi celami działania miały być: uwrażliwienie społeczeństwa na problem krzywdzenia dzieci oraz podniesienie kompetencji profesjonalnych osób pracujących z dziećmi w zakresie diagnozy krzywdzenia i interwencji⁶⁶.

W 2008 roku w Warszawie z inicjatywy Fundacji powstało Praskie Centrum Dziecka i Rodziny im. Aliny Margolis-Edelman, dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Velux. Tamże są realizowane programy edukacyjne: „Dobry Rodzic – Dobry Start” oraz „Pomoc Dzieciom Krzywdzonym i Ich Rodzinom” (tak zwany „Program Praski”). Nadto od 2001 r. Fundacja prowadzi specjalne programy – cyklicznie, takie jak na przykład:

- a) „Dzieciństwo bez Przemocy” (2001, 2009) – profesjonalny program na rzecz doskonalenia systemu ochrony dzieci przed krzywdzeniem⁶⁷;
- b) „Dziecko w Sieci” (2002, 2004, 2006, 2008, 2010) – profesjonalny program zajmujący się bezpieczeństwem dzieci i młodzieży w Internecie⁶⁸. [Program realizuje projekt edukacyjny dla dzieci, którego celem jest udzielanie pomocy dzieciom w sytuacjach zagrożenia w sieci Internetu];
- c) „Zły Dotyk” (2002, 2010)⁶⁹; a także
- d) „Dziecko – Świadek Szczególnej Troski” (2004, 2007, 2010) – program na rzecz poprawy sytuacji dzieci uczestniczących w procedurach prawnych⁷⁰. [Program ten jest skierowany do sędziów, prokuratorów, policjantów, biegłych sądowych etc. Fundacja prowadzi szkolenia dla specjalistów z zakresu przygotowania dziecka do przesłuchania w sądzie].

Fundacja „Dzieci Niczyje” wydaje periodyk „Dziecko Krzywdzone”. Ten periodyk ma charakter interdyscyplinarny. Jego cel to poszerzanie wiedzy profesjonalistów – pedagogów, lekarzy, prawników, psychologów, a także polityków społecznych i innych – na temat różnych aspektów problemu krzywdzenia dzieci. W tymże czasopiśmie są publikowane zarówno klasyczne, jak i najnowsze koncepcje teoretyczne, relacje z badań empirycznych, a także i informacje na temat innowacyjnych form działań diagnostycznych, terapeutycznych i prewencyjnych. Redakcja periodyku współpracuje z redakcjami „Child Abuse & Neglect” oraz „Child Maltreatment”, dwóch periodyków podejmujących tematykę krzywdzenia dzieci we współczesnym świecie. Redaktorem naczelnym kwartalnika jest Monika Sajkowska, zaś w Komitecie naukowym pisma są między innymi: Maria Beisert, Anna Brzezińska, Marian Filar, Zbigniew Izdebski, Maria Kolankiewicz, Violetta Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Jerzy Mellibruda i Anna Piekarska. Fundacja prowadzi i stronę internetową o adresie: www.fdn.pl.

⁶⁵ www.sbd.org.pl

⁶⁶ [http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja Dzieci Niczyje](http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_Dzieci_Niczyje).

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

W tym miejscu należałoby wspomnieć także i Fundację „Mam Marzenie”, organizację zajmującą się spełnianiem marzeń ciężko chorych dzieci, założoną przez Piotra Piwowarczyka (w 2003 roku w Krakowie). Fundacja posiada status organizacji pożytku publicznego⁷¹. Ta działalność Fundacji pozwala dzieciom i ich rodzinom zapomnieć na chwilę o trudach walki z chorobą, dodaje dzieciom sił w kolejnych próbach pokonywania ich choroby, budzi także iskrę nadziei na wyleczenie i rodzi wiarę w „dobro” serca drugiego człowieka.

Siedziba Zarządu Fundacji mieści się w Krakowie. Obecnie (w styczniu 2011 roku) Prezesem Zarządu Fundacji jest – Anna Żórawska, a Wiceprezesem – Karolina Adamska. Nad działalnością Zarządu sprawuje nadzór Rada Programowa Fundacji, w składzie której są między innymi: Małgorzata Kożuchowska (aktorka i ambasador Fundacji – od jesieni 2007 r.), Teresa Weber i Ryszard Wiśniewski. Fundacja posiada 16 Oddziałów na terytorium Polski i działa w niej ponad 100 osób oraz kilkuset wolontariuszy, wykonujących wszystkie swoje zadania „pro bono publico”.

Jesienią 2009 roku Fundacja zorganizowała I (Pierwszy) Ogólnopolski Dzień Marzeń – będący w rzeczywistości akcją informacyjną dla rodziców na temat wczesnego wykrywania nowotworów u dzieci, a zarazem spełnieniem marzenia jednego z podopiecznych Fundacji⁷².

Genewski Komitet Praw Dziecka (w 1995 roku) podkreślił w piśmie do Władz RP, że „byłoby pożądane, aby został powołany organ państwowy, który zajmowałby się sprawami dzieci globalnie (...)”⁷³. Z inicjatywą powołania Rzecznika Praw Dziecka występowały do Władz RP Komitet Ochrony Praw Dziecka oraz niezależne ugrupowania uczniowskie.

Na mocy Ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka⁷⁴ w Rzeczypospolitej Polskiej powołana została instytucja Rzecznika Praw Dziecka. Jest to instytucja obrońcy indywidualnych oraz zbiorowych praw dzieci. Rzecznik Praw Dziecka „stoi na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o Prawach Dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców. Rzecznik działa na rzecz ochrony praw dziecka, w szczególności: prawa do życia i ochrony zdrowia, prawa do wychowania w rodzinie, prawa do godziwych warunków socjalnych [oraz] prawa do nauki”⁷⁵.

Zgodnie z tekstem Ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka wszelkie podejmowane przez Rzecznika Praw Dziecka działania... „mają na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju i powinny być prowadzone z poszanowaniem jego godności i podmiotowości”⁷⁶. Rzecznik zaś ma prawo do: kwestionowania niewłaściwych decyzji prawnych dotyczących dzieci oraz do proponowania (sugerowania) właściwych rozwiązań, podejmowania wszelkich działań mających na celu poprawę warunków społeczno-bytowych dzieci i promocji ich praw w społeczeństwie⁷⁷.

⁷¹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_Mam_Marzenie.

⁷² Tamże.

⁷³ Zob.: ŁOPATKA A., *Konwencja Praw Dziecka w Polsce*, [w:] BIŃCZYCKA J. (red.), *Prawa dziecka. Deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 30.

⁷⁴ *Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka* (Dz. U., 2000, nr 6, poz. 69).

⁷⁵ Zob.: DERCZ M., *Normatywne podstawy ochrony zdrowia dzieci*, [w:] STECIWKO A. i PIROGOWICZ I. (red.), *Dziecko i jego środowisko: Prawa dziecka – dziecko krzywdzone*, Wrocław 2005, s. 29.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ *Komitet Ochrony Praw Dziecka*, Warszawa 1994.

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Wymienione organizacje, to bardzo okrojony przykład licznie działających w Polsce organizacji i instytucji, które mają za cel swojej działalności zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom oraz ochronę ich praw, zwłaszcza zaś prawa do miłości oraz prawa do bezpiecznej egzystencji, bez bicia, strachu i bez poniżania.

Podsumowując te swoje powyższe rozważania, chciałbym stwierdzić, że dobro dzieci, a tym samym i ich bezpieczeństwo nabierają w dzisiejszych czasach szczególnej wagi, gdyż każde dziecko ma prawo do szczęśliwego i bezpiecznego dzieciństwa, zarówno w atmosferze akceptacji jego osoby, jak i do poszanowania jego praw. Niestety prawa te, jak pisze Jadwiga Bińczycka bardzo często są łamane nie tylko przez jednostki, ale i przez różnego rodzaju instytucje państwowe służące dzieciom⁷⁸. Dlatego też podejmowane są na terenie całego kraju różnorodne akcje, takie jak: „Dzieciństwo bez przemocy”, czy też „Wychowywać bez bicia” lub „Otwarte drzwi do szpitali dziecięcych”, które z pewnością uwrażliwiają społeczeństwo na problematykę krzywdzenia dzieci – w rodzinie, w instytucjach edukacji, w społeczności lokalnej, czyli w dzisiejszej Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁹.

Niniejszy podrozdział chcę zamknąć trafnymi słowami z monografii Renaty Matysiuk:

Analiza polskiego systemu prawnego skłania do wniosku, że choć ustawodawstwo polskie dotyczące praw dziecka jest generalnie zgodne z istotą Konwencji o Prawach Dziecka, to jednak zawarte w nim konkretne zapisy wymagają dalszego doskonalenia. (...)

Przy okazji zaś, warto podkreślić, że dzięki ratyfikowaniu Konwencji, prawa dziecka stały się w Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej przedmiotem publicznego zainteresowania i dyskusji...⁸⁰

To zaś świadczy o tym, że dziecko i jego dobro stają się bliższe sercom Polaków, zaś – w aspekcie filozoficznym dziecko i jego dobro stają się w świadomości ogółu obywateli RP – wartością samą – w -sobie.

⁷⁸ Zob.: BIŃCZYCKA J., *Wstęp do II wydania*, [w:] BIŃCZYCKA J. (red.), *Prawa dziecka. Deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999, s. 8.

⁷⁹ Zob.: KĄTNA M., *op. cit.*, s. 195-201.

⁸⁰ MATYSIUK R., *op. cit.*, s. 173.

Bibliografia

1. BIŃCZYCKA J., *Wstęp do II wydania*, [w:] J. BIŃCZYCKA (red.), *Prawa dziecka. Deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999.
2. BZDAK H., *Prawo dziecka do życia i godnego wychowania – uwarunkowania prawne, religijne i społeczne*, Szczecin 2000.
3. CZYŻ E. (red.), *Dziecko i jego prawa*, Warszawa 1992.
4. DERCZ M., *Normatywne podstawy ochrony zdrowia dzieci*, [w:] A. STECIWKO i I. PIROGOWICZ (red.), *Dziecko i jego środowisko: Prawa dziecka – dziecko krzywdzone*, Wrocław 2005,
5. FILAR M., *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks Karny. Krótkie komentarze*, z. 2, Warszawa 1997,
6. GĄSIOR H., *Wołczyk Jerzy*, [w:] W. BOBROWSKA-NOWAK, D. DRYNDA (red.), *Słownik pedagogów polskich*, Katowice 1998, ss. 219 – 220; *Wołczyk Jerzy Romuald* [w:] *Wielka encyklopedia Polski*, t. IV: Ś – Z, Kraków 2000,
7. GRZEŚKOWIAK A., *Ochrona prawa do życia w Kodeksie karnym z 1997 r.*, [w:] A. DZIĘGA, J. KRUKOWSKI, M. SITARZ (red.), *Ochrona funkcji prokreacyjnej rodziny*, Sandomierz 2006,
8. HYPŚ S., *Pojęcie i status dziecka w polskim prawie karnym*, [w:] M. BARTNIK, M. BIELECKI, J. PARCHOMIUK oraz. B. ULIJASZ (red.), *Ochrona dziecka w prawie publicznym*, Tomaszów Lubelski – Lublin 2008,
9. KĄTNA M., *Komitet Ochrony Praw Dziecka – wczoraj, dzisiaj, jutro*, [w:] J. BIŃCZYCKA (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999,
10. KŁAFKOWSKI, A. *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1979,
11. KONARSKA-WRZOSEK V., *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999,
12. KONDRATIEWA-BRYZIK J., *Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych*, Warszawa – Kraków 2009,
13. KOWALSKI G., *Ochrona dziecka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] M. Bartnik, M. Bielecki, J. Parchomiuk oraz. B. Uljasz (red.), *Ochrona dziecka w prawie publicznym*,
14. *Komitet Ochrony Praw Dziecka*, Warszawa 1994.
15. KRUKOWSKI J., *Kościół i państwo: podstawy relacji prawnych*, Lublin 1993,
16. KWAK A., MOŚCISKIER A, *Rzeczywistość praw dziecka w rodzinie*, Warszawa 2002,
17. ŁOPATKA A., *Konwencja praw dziecka w Polsce*, [w:] J. Bińczycka (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999,
18. ŁOPATKA A., *Dziecko – Prawa Dziecka*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa 1997,
19. ŁOPATKOWA M., *Troska o dziecko – prawda czy zakłamanie?*, [w:] J. Bińczycka (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość*, Kraków 1999,
20. MARZEC D. K., *Opieka nad dzieckiem w dobie przemian społecznych*, Częstochowa 2004,
21. RADZIEWICZ-WINNICKI A. (red.), *Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku (Zagadnienia wybrane)*, Katowice 1992,
22. SITARZ O., *Ochrona praw dziecka w polskim prawie karnym na tle postanowień Konwencji o Prawach Dziecka*, Katowice 2004,
23. WOŁCZYK J., *Elementy polityki oświatowej*, Warszawa 1974,

Rafał Kręgulec, Witold Mazurek

Ustawy:

1. *Ustawa z dnia 31 sierpnia 2007 r. – Podstawa Programowa dla Przedszkoli.* (Dz. U., 2007, nr 157, poz. 110).
2. *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy* (Dz. U., 1964, nr 9, poz. 59 [ze zm.]).
3. *Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń* (Dz. U., 2007, nr 109, poz. 756 [ze zm.]).
4. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.* (Dz. U., 1997, nr 78, poz. 483 [ze zm.]).
5. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz. U., 1997, nr 88, poz. 553 [ze zm.]).
6. *Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka* (Dz. U., 2000, nr 6, poz. 69).

Konwencje:

1. *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności Rzym 4 listopada 1950 r.* (Dz. U., 1993, nr 61, poz. 284 [ze zm.]).
2. *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (Dz. U., 1991, nr 120, poz. 526 [ze zm.]).
3. *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (Dz. U., 1991, nr 120, poz. 526 [ze zm.]), część I, artykuł 1.

Internet:

1. <http://www.dziendziecka.swieta.biz/deklaracja.php>
2. www.sbd.org.pl
3. http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_Dzieci_Niczyje.
4. http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_Mam_Marzenie.
5. <http://pl.wikipedia.org/wiki/TowarzystwoPrzyjaciolDzieci>
6. http://www.tpd.mnet.pl/index.php?strona=historia/kistoria_tpd